

KS. JERZY RUMAK, *Mystyka świętego Pawła Apostoła*, Assisi, Tipografia Porziuncola 1978, s. 623.

Próbę przybliżenia nauki św. Pawła podjął ostatnio ks. J. Rumak w obszernym studium zatytułowanym *Mystyka świętego Pawła Apostoła* wydanej przez Tipografia Porziuncola w Asyżu.

We wprowadzeniu autor omawia podstawowe zagadnienia teologii ogólnej życia wewnętrznego na podstawie książki S. Grūnewald, *Franziskanische Mystik*, München 1932 (s. 5—30). Szczegółowe zaprezentowanie głównej tematyki pracy (s. 31—585) rozpoczyna od zagadnień rozwoju życia mistycznego u św. Pawła oraz u wiernych. Na tej ogólnej podstawie prezentuje czynnik doskonałości zwyczajnej i mistycznej. Wśród rodzajów kontemplacji autor omawia kontemplację filozoficzno-religijną, chrześcijańską i ekstazytyczną wykazując różnice oraz powiązania między nimi. Św. Paweł, jak to sam przekazuje oraz Dzieje Apostolskie, przeżywał porwy mistyczne. Szczególnie chodzi tu o wydarzenia pod Damaszkiem oraz, jak to określa autor powołując się na słowa św. Pawła, *przed laty czternastu*. Istotne zagadnienie w życiu duchowym odgrywają także zmysły naturalne i mistyczne.

Przechodząc do próby umiejscowienia życia mistycznego autor w oparciu o naukę Apostoła Narodów rozważa zadanie *pneuma* i *nous*. Specjalną grupę zagadnień stanowią charyzmaty mistyczne. Chodzi tu szczególnie o dar języków i dar wykładu oraz mowę mądrości i mowę wiedzy. U św. Pawła można znaleźć wiele odpowiedzi na ciągle aktualne pytanie: co stanowi przedmiot kontemplacji. Autor za Pawłem omawia po kolei: Pan Bóg, Mądrość Boża i Jezus Chrystus. W *Chrystusie Jezusie* oraz w *Duchu Świętym* — to główne formuły mistyczne w nauce św. Pawła. Wreszcie jako ostatnią grupę zagadnień, ks. Rumak prezentuje problematykę mistyki eschatologii (określenie autora), z Chrystusem Jezusem, w Królestwie Bożym oraz w chwale Boga Ojca.

Całość treściową zamyka streszczenie w języku łacińskim (s. 587—591). Od strony formalnej autor dodał dwa indeksy: występujących odniesień do tekstów biblijnych (s. 593—604) oraz tematyczny (s. 605—609). Nie ma natomiast indeksu nazwisk, który zwłaszcza przy tak licznych odwołaniach bibliograficznych spełniłby szczególnie pozytywną funkcję. Oprócz literatury (s. 611—616), wykazu skrótów (s. 617—618) i spisu treści (s. 619—620) zamieszczono także erratę (s. 621—623).

Pobieżny przegląd pracy ks. Rumaka ukazuje jej ogromne bogactwo treściowe. Autor dotknął wielu zagadnień szczegółowych próbując nakreślić ich syntezę. Całość rozważań oparta została na bardzo obfitej literaturze. W wielu partiach przypisy znacznie przekraczają objętość treści właściwego toku narracji. Autor wykazał dość swobodne poruszanie się w tak obszernej teologii Pawłowej. Sięga także bardzo obficie do innych tekstów biblijnych, choć nie korzysta przy ich interpretacji prawie w ogóle z nauki Ojców Kościoła i pisarzy starożytności chrześcijańskiej. Wydaje się, że ta grupa źródłowa mogłaby znacznie ułatwić właściwe odczytanie sensu wielu tekstów, zwłaszcza Pawłowych.

W interpretacji określeń biblijnych autor korzysta zasadniczo z TWNT. Wydaje się, że jest to m.in. dość często przyczyną zbyt jednostronnych in-

terpretacji tekstów Pawłowych. Co prawda autor dostrzega wątpliwości i sam je niekiedy wyraża, mimo to można dość łatwo odczuć ogólną atmosferę całości rozważań obciążoną wpływem tego słownika. Chodzi tu szczególnie o sięgnięcie po nowsze, bardziej pogłębione teologiczne komentarze do poszczególnych tekstów św. Pawła. Wydaje się także, że istotne byłoby sięgnięcie do nauki Vaticanum II, która niestety występuje tylko bardzo rzadko i to w przypisach.

W wielu punktach opinie czy stwierdzenia autora budzą odczucia, co najmniej dyskusyjne. Np. określenie małżeństwa jak charyzmatu niższego stopnia, a kapłaństwa sakramentalnego jako charyzmatu pierwszej kategorii (s. 503) czy wyłączenie soteriologii i wymienianie jej jako oddzielnej dyscypliny obok teologii i antropologii (s. 488). W wielu miejscach autor dokonał znacznych uproszczeń nauki św. Pawła (por. np. s. 602—504, 267—269). Oczywiście zaważyło to na pewnym schematyzmie ujęcia. Autor dość często ogranicza się tylko do zebrania odpowiednich tekstów Pawłowych, a w przypisach do poparcia ich komentarzami czy słownikami biblijnymi. Wydaje się, że takie zbiory wymagają szczególnej, twórczej interpretacji także i metodologicznej. Jest to szansa, która nie została w pełni wykorzystana przez autora.

Przechodząc do pewnych tylko uwag metodologiczno-formalnych należy się zastrzec, iż mogą istnieć pewne osobiste konstrukcje metodologiczne. W tych uwagach chodzi zasadniczo o konsekwencje przyjętych zasad. Oprócz błędów zamieszczonych w erracie w tekście występują bardzo liczne dalsze błędy drukarskie (por. np. s. 9, 29, 35, 43, 45, 46, 256, 263, 254, 519, 521). Słownictwo używane przez autora budzi pytania i wątpliwości (por. np. s. 9, 35, 36, 47, 269, 270, 483, 520). Zamieszczony na końcu dzieła wykaz skrótów bibliograficznych lepiej byłoby umieścić na początku. Mając na uwadze ten wykaz wydaje się nie celowe podawanie pełnych tytułów, a następnie skrótu nawet przy pierwszym powołaniu na dane czasopismo czy słownik (por. np. s. 9, 72, 255, 521). W tekście występują skróty, których z kolei brak w wykazie (por. np. s. 85, 521, 611, 612, 616) lub są inne (por. np. s. 24, 32, 80, 614). Bardzo poważnie zastrzeżenie budzi opis bibliograficzny. Nie wchodząc w szczegóły chodzi przede wszystkim o jasność i jednoznaczność wszelkich odwołań bibliograficznych (por. np. s. 10, 16, 21—23, 26, 27, 29, 31, 50, 82, 83, 85, 87). Trudno znaleźć klucz, zwłaszcza nagromadzenie obfitego materiału może pomóc przy osobistych szczegółowych refleksjach na danym etapie życia wewnętrznego.

Rzym—Gniezno

KS. ANDRZEJ F. DZIUBA

FRANZ SCHNIDER, *Die verlorenen Söhne. Strukturanalytische und historisch-kritische Untersuchungen zu Lk 15.* (Orbis Biblicus et Orientalis, 17), Göttingen 1977, s. 105.

Kolejną, 17 pozycją serii wydawniczej „Orbis Biblicus et Orientalis” jest książka F. Schnidera *Die verlorenen Söhne*. Jest to już druga książka tego autora publikowana w tej serii. Pierwszą była praca doktorska — *Jesus der Prophet* (1973). Obecny tom to rozprawa habilitacyjna przyjęta przez Katolicko-Teologiczny Fakultet Uniwersytetu w Regensburgu w roku 1976, którą przed opublikowaniem nieco skrócono.

Jak wynika z podtytułu rozprawa nie obejmuje samej tylko przypowieści o synu marnotrawnym (Łk 15,11—32), co sugeruje tytuł, lecz dotyczy wszystkich 3 przypowieści umieszczonych w rozdziale 15 trzeciej